

16. TAMMIKUUTA 2023

KOKOELMAPOLIITTINEN OHJELMA

JULKINEN

KLAS SWANLJUNG
OUTOKUMMUN KAIVOSMUSEO

Sisällysluettelo

1. Johdanto	2
2. Outokummun kaivosmuseon kokoelmatehtävä	4
2.1. Outokummun kaivosmuseon kokoelmatehtävän määritelmä	4
2.2. Kokoelmatehtävän määritteet	5
3. Kokoelmien nykytila	8
3.1. Objektityypit ja kokoelmien määrä sekä kartunnan seuranta	8
3.2. Varastotilat	11
3.3. Museon kokoelmaorganisaatio ja resurssit	12
4. Kokoelmiin liittäminen	13
4.1. Päätös kokoelmiin ottamisesta	13
4.2. Kokoelmiin liittäminen käytännössä	14
5. Poistot kokoelmista	16
6. Kokoelmien saavutettavuus ja käyttö	18
6.1. Kokoelmien käyttäjät ja asiakkaat	18
6.2. Käyttötavat	19
6.3. Kokoelmapalvelut	20
6.4. Käyttöluvat ja -korvaukset	21
6.5. Kokoelmien käytön rajoitukset	21
6.6. Kokoelmalainat, talletukset ja sijoittaminen	23

1. JOHDANTO

Outokummun kaivosmuseo on kaivannaisteollisuuden erikoismuseo. Kaivosmuseo on perustettu vuonna 1982 ja se toimi 31.8.2009 saakka Outokummun kaivosmuseon säätiön ylläpitämänä. Outokummun kaivosmuseon säätiö lakkautettiin 1.9.2009. Syyskuun 2009 alusta lähtien kaivosmuseo on ollut Outokummun kaupungin ylläpitämä museo. Kaupungin organisaatiossa kaivosmuseo on osa kaupunginhallituksen alaista hallintopalvelut tulosyksikköä. Kaivosmuseossa työskentelee kaksi vakituista museoammattillista työntekijää, museonjohtaja ja museoamanuenssi, jotka vastaavat museon toiminnasta, näyttelyistä, kokoelmista sekä tapahtumista. Museo työllistää myös osa-aikaisia kesätyöntekijöitä, jotka ovat yleensä museoaineiden opiskelijoita. Lisäksi graafisen suunnittelun ammattilaisia ja harjoittelijoita työskentelee osa-aikaisesti museon palveluksessa, muun muassa suunnittelemassa näyttelytauluja ja markkinointimateriaalia.

Kokoelmat ovat museotoiminnan perusta. Kokoelmat antavat tietoa ihmisen, yhteiskunnan ja luonnon kehitymisestä. Museo ei voi tallentaa kaikkea. Kokoelmapoliittinen ohjelma ohjaa kokoelmien hallintaa selkeyttämällä kokoelmien sisältöä ja kartunnan tavoitteita. Museoiden kokoelmapoliittiset ohjelmat takaavat paremmin sen, että aineellisen kulttuurin ja siihen liittyvien ilmiöiden tallentamisessa ei pääse syntymään sisällöllisiä aukkoja. On myös varmistettava, että tallennettu materiaali säilytetään ja sitä käytetään, esimerkiksi näyttelytoiminnassa, asianmukaisesti. Kokoelmapoliittisessa ohjelmassa määritellään museon tallennustehtävä, annetaan ohjeita tallennukseen, kokoelmien hallintaan ja hoitoon sekä kokoelmien saavutettavuuteen ja käyttöön. Sen lisäksi, että kokoelmapoliittisia ohjelmia tarvitaan museotyön tueksi ja esimerkiksi uusien työntekijöiden perehdyttämisessä, ne viestivät museosta myös ulospäin: ne kertovat museon toiminnasta ja toiminnan periaatteista.

Kokoelmapoliittista ohjelmaa päivitettiin 2023. Sen Laajana toimi museoamanuenssi yhteistyössä museonjohtajan kanssa. Voimassaolokaudeksi määritettiin 1.2.2023 – 31.12.2026. Outokummun kaivosmuseon kokoelmapoliittista ohjelmaa on päivitetty käyttäen apunaan Museoviraston

julkaisemaa ”Kokoelmapolitiikan muistilista museoille” (2013), Liedon Museon kokoelmapoliittista ohjelmaa (2019), Ilomantsin Museosäätiön kokoelmapoliittista ohjelmaa (2020) sekä Metsämuseo Luston kokoelmapoliittista ohjelmaa (2021). Ohjelma menee tiedoksi Outokummun kaupunginhallitukselle. Outokummun kaivosmuseo on mukana myös Pohjois-Karjalan museoiden maakunnallisessa kokoelmapoliittisessa ohjelmassa, yhdessä kaikkien maakunnan ammatillisesti hoidettujen museoiden kanssa. Mukana ovat Pohjois-Karjalan museo, Ilomantsin museosäätiö, Nurmeksen museo sekä Pielisen museo Lieksasta. Kaivosmuseon oma ohjelma on yhdenmukainen kyseisen yhteisen ohjelman kanssa.

2. OUTOKUMMUN KAIVOSMUSEON KOKOELMATEHTÄVÄ

2.1. OUTOKUMMUN KAIVOSMUSEON KOKOELMATEHTÄVÄN MÄÄRITELMÄ

Kaivosmuseon toimintasäännössä on selkeästi määritelty museon toiminta-alue, joka määrittää kokoelmatehtävää: *”Outokummun kaivosmuseon toiminta-alue ja aihepiiri on Outokummussa ja sen lähialueilla toiminut ja toimiva kaivannaiskulttuuri sekä Outokummun historia. Kaivannaiskulttuurin osalta maantieteellisenä alueena on koko Suomi.”* Kaivosmuseon tehtäviin on toimintasäännössä kirjattu kokoelmiin liittyen kaivannaiskulttuuriin liittyvän aineiston tallentaminen ja kartuttaminen koko Suomen alueelta sekä kokoelmien asianmukainen hoito. Tallennustoiminta ulottuu nykypäivään saakka. Museon kehittämisstrategia määrittää kokoelmien kehittämissuunnan viisivuotisjaksoittain.

Kokoelmat karttavat lahjoituksilla ja museon itse tekemillä nykydokumentoinneilla, sekä joskus ostoilla. Objekti voi olla esine, valokuva, arkistoaineisto, taideteos, kartta/piirros, tai äänite. Objektista tulee museo-objekti kun se ja siihen liittyvä tieto liitetään museon kokoelmaan.

Outokummun kaivosmuseo on mukana valtakunnallisessa TAKO – yhteistyössä, joka organisoii museoiden kokoelmayhteistyötä toimivammaksi ja karsiakseen päällekkäistä tallentamista. Kaivosmuseon valtakunnalliseksi tallennusvastuualueeksi on määritelty kaivostyöläiset sekä kaivostoiminta metallimineraalien osalta. Jo ennen TAKO-hanketta, Outokummun kaivosmuseo ja Tytyrin kaivosmuseo sopivat tallennustyönjaosta niin, että Tytyrin kaivosmuseo vastaa kaivostoiminnasta ennen vuotta 1910 sekä kivimineraaleista ja Outokummun vastuualueena on malmimineraaleihin liittyvä kaivostoiminta Suomessa 1910-luvulta nykyaikaan. Elinkeinoelämän

keskusarkisto Mikkelissä säilyttää suurta osaa Outokumpu Oy:n arkistokokoelmasta. ELKA:n kokoelmat ovat myös hyvin saavutettavissa.

Outokummun kaivosmuseon kokoelmatehtävä varmistaa suomalaisen kaivannaiskulttuurin historian säilymisen jälkipolville. Kokoelmat alleviivaavat myös kaivannaisteollisuuden tärkeyden historiallisesti ja myös tulevaisuudessa. Kaivostoiminta on elintärkeää ihmiskunnalle ja sen kehitykselle, ja siksi kaivosmuseon kokoelmat kuvastavat, miten kaivostoiminta on kehittynyt ja miten se kehittyi.

Kokoelmien kartunta ja digitointiaste tilastoidaan vuosittain. Kokoelmia tehdään tunnetuksi näyttelyissä, julkaisuissa sekä erilaisten verkkopalvelujen avulla. Kävijämääriä seurataan.

2.2 Kokoelmatehtävän määritteet

Lait, sopimukset ja säännöt

Museoiden kokoelmatehtävää määrittävät useat lait ja asetukset, kansalliset ja kansainväliset sopimukset sekä eettiset säännöt. Näitä noudatetaan Outokummun kaivosmuseon kokoelmatyössä.

Outokummun kaivosmuseossa kaiken toiminnan perusta on museolaki (314/2019). Museolaissa määritellään museotoiminnan tavoitteeksi: kulttuuri- ja luonnonperinnön sekä taiteen tallentaminen ja säilyttäminen, Aineistojen ja muita sisältöjä koskevan tutkimuksen edistäminen ja hyödyntäminen; aineistojen ja tiedon saatavuuden, saavutettavuuden ja käytön edistäminen; kulttuuri- ja luonnonperinnön sekä taiteen esittäminen ja elämysten tarjoaminen; yleisötyö, vuorovaikutus sekä opetuksen ja kasvatuksen edistäminen. Tekijänoikeuslaki (8.7.1961/404) sekä -asetus (1995/574) määrittävät, miten tekijänoikeuden piiriin kuuluvia teoksia voi esittää ja jakaa valtiosuutta saavissa museoissa. Tekijänoikeuslaki ja -asetus vaikuttavat Outokummun

kaivosmuseossa tallennustoimintaan ja objektien käyttöön ensisijaisesti valokuva- ja arkistokokoelmien osalta. Tietosuojalaissa (5.12.2018/1050) säädetään henkilötietojen käsittelystä. Kokoelmatehtävässä laki koskee henkilötietojen keräämistä, tallettamista, luovuttamista, säilyttämistä ja käyttöä kokoelmiin liitettävien objektien tallentamisen, esittelyn ja jakamisen yhteydessä. Muinaismuistolailalla (1963/295) suojellaan sekä kiinteitä muinaisjäännöksiä että irtaimia muinaisesineitä. Irtaimet muinaisesineet ovat valtion omaisuutta, ja pääsääntöisesti kaikki maalöydöt luetteloidaan Kansallismuseon kokoelmiin. Outokummun kaivosmuseolle tuodut tai museon omien tutkimusten tuloksena löytyneet irtaimet muinaisesineet toimitetaan Museovirastolle, ainoastaan poikkeustapauksissa löytöjä luetteloidaan Outokummun kaivosmuseon omiin kokoelmiin. Lisäksi museotoimintaa yleisesti ohjaavat valtioneuvoston asetus museoista (2005/1192), laki kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta (1999/115), laki rakennusperinnön suojelemisesta (2010/498), maankäyttö- ja rakennuslaki (1999/132), kirkkolaki (1993/1054) ja ampuma-aselaki (1998/1) sekä -asetus (1998/145).

Kansainvälinen museoneuvosto ICOM (International Council of Museums) määritteli vuonna 2005 museotyön eettiset säännöt, jotka luovat pohjan Outokummun kaivosmuseon kokoelmatyölle. Museokokoelmat muodostavat merkittävän julkisen perinnön, jota pitää kohdella oikeudenmukaisesti. Ne eivät ole tavallista omaisuutta. Museon tehtävä on säilyttää, dokumentoida ja tehdä saavutettavaksi kokoelmiaan sekä suorittaa kokoelmapoistot vastuullisesti. Asianmukaisen museotyön tuloksena kokoelmien objektit kertovat niiden yhteisöjen kulttuuri- ja luonnonperinnöstä, johon ne ovat aikoinaan kuuluneet.

Muita museotyötä ohjaavia kansainvälisiä sopimuksia ovat Euroopan kulttuuriyleissopimus (1970/6), valtioneuvoston asetus kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä tehdystä Euroopan neuvoston puiteyleissopimuksesta (2018/50) eli Faron sopimus sekä Yhdistyneiden Kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestön Unescon yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta (2013/47). Kansainvälisissä sopimuksissa korostetaan kulttuuriperinnön – niin aineellisen kuin aineettoman – yhteiskunnallista merkitystä. Kulttuuriperintö ja kulttuurielämään osallistuminen määritellään ihmisoikeudeksi. Outokummun kaivosmuseossa toteutetaan kansainvälisten sopimusten henkeä keräämällä sekä aineellista että

aineetonta kulttuuriperintöä. Museotyö ymmärretään laajasti: esineiden ja arkistoaineiston tallettamisen lisäksi dokumentoidaan myös paikallisesti kulttuuriympäristöä sekä valtakunnallisesti kaivosteollisuutta ja sen ilmiöitä.

3. KOKOELMIEN NYKYTILA

3.1. Objektityypit ja kokoelmien määrä sekä kartunnan seuranta

Kaivosmuseon kokoelmat koostuvat esinekokoelmasta, valokuvakokoelmasta, kirjakokoelmasta, arkistokokoelmista, kartta- ja piirustuskokoelmista, filmikokoelmasta, äänitekokoelmasta, taidekokoelmasta, Jokipohjan kotiseutumuseon kokoelmasta sekä lehtileikekokoelmasta. Lisäksi Kaivosmuseolla on käyttö- ja opetuskokoelma.

Kokoelmien hallinnassa pyrkimyksenä on, että objektien tiedot tallennetaan digitaalisessa muodossa. Outokummun kaivosmuseon kokoelmanhallintajärjestelmänä on Sense. Museossa on digitaalisessa kokoelmanhallinnassa aiemmin käytetty WebMusketti-ohjelmaa, ja sitä ennen Antikvaria-ohjelmaa. Sense on Profium Oy:n laatima kokoelmienhallintaohjelma, joka mahdollistaa erityyppisten museoesineiden ja kuva-aineistojen tietojen tallennuksen standardien mukaisesti. Tallennuksen lisäksi Sense mahdollistaa haut tietokantoihin, mikä on tärkeää museotyössä, tutkimuksessa sekä asiakkaiden kannalta. Kaivosmuseossa asiakkailta ei ole itsenäisesti mahdollisuutta hakea tietokannasta vielä, vaan haku tietokantaan tehdään yhdessä museon henkilökunnan kanssa. Palvelimien ylläpidosta vastaa Profium Oy, jolla on myös vastuu varmuuskopioinnista.

Kaivosmuseon esinekokoelma sisältää kaivostyöhön, rikastamiseen sekä malminetsintään liittyvää esineistöä 1900-luvun alusta nykypäivään. Lisäksi museon kokoelmissa on kaivosyhdyskuntaan liittyviä esineitä. Pääosa esineistä on Outokumpu Oy:n lahjoittamia ja ne liittyvät Outokummun kaivosten toimintaan sekä kaivosyhdyskunnan elämään. Lisäksi Suomen Malmi Oy:n lahjoittamat malminetsintään välineet muodostavat merkittävän osan kokoelmasta. 2000-luvun esineistö on kerätty lähinnä näyttelyiden tarpeisiin ja siinä on edustettuna kaivosalan toimijoita eri puolilta Suomea ja eri yrityksistä. 2000-luvun esineistö karttuu yleensä kaivoksen alasajon yhteydessä. Esinekokoelmaan on kirjattu 3082 päänumeroa, mutta esinekokoelman kokonaismäärän arvioidaan

olevan noin 6000 objektia. Senseen näistä on viety 2913 esineen tiedot (noin 49 % kokoelmasta). Esineiden arvoluokitusta ei ole tällä hetkellä käytössä.

Valokuvakokoelma (vedokset, diat ja negatiivit) käsittää 2432 päänumeroa. Yksi päänumero voi kuitenkin kattaa suurenkin kuvalahjoitus- tai hankintamäärän. Arvioitu valokuvavedosten, negatiivien ja diakuvien määrä museossa on noin 30 000 kpl, joista digitoitu ja Senseen on viety 12 061 kpl (noin 40 %). Kuva-aineisto muodostuu pääasiallisesti kaivostyöhön, rikastamiseen, malminetsintään sekä kaivosyhdyskuntaan liittyvistä valokuvista. Tällä hetkellä kaikki uudet kuvalahjoitukset digitoidaan ja kirjataan Senseen, mutta aiemmin vastaanotettujen valokuvien digitointi on edennyt hitaasti resurssien puuttuessa. Tämän lisäksi vanhat digitoinnit ovat huonolaatuisia ja suurin osa joudutaan uusimaan. Kaikista valokuvista tehdään digitaaliset kopiot ja tallennetaan digitaaliseen valokuva-arkistoon. Tämän lisäksi Sense-järjestelmä ylläpitää omaa tietokantaa ja varmuuskopioita luetteloiduista valokuvista.

Kaivosmuseon kuvallisesta materiaalista noin 80 % kuuluu käyttösopimusten piiriin. Merkittävin sopimus on tehty vuonna 2004 Outokumpu Oyj:n kanssa, joka on museon toiminnan aikana lahjoittanut suuren osan Kaivosmuseon kokoelmien kuvallisesta aineistosta (valokuvia, piirustuksia ja filmiaineistoa). Käyttösopimuksilla kuvien käyttöoikeudet siirtyvät täysmääräisesti tai ehdollisina museolle. Nykyisissä lahjoituksissa pääsääntönä on, että käyttöoikeudet siirtyvät täysmääräisinä museolle. Rajauksia sisältäviä lahjoituksia otetaan vastaan vain erityistapauksissa.

Kirja- ja arkistomateriaalikokoelma jaettiin 2018 Kirja- ja lehtikokoelmaksi sekä arkistokokoelmaksi. Kirja- ja lehtikokoelma käsittää kirjoja ja lehtiä. Pääosa kokoelmasta on kaivosteollisuuteen liittyvää ammattikirjallisuutta, ammattilehtiä sekä henkilöstölehtiä. Kirja- ja lehti kokoelma sisältää 2244 päänumeroa ja yhteensä 279 objektia on viety Sense-järjestelmään. Arkistokokoelma koostuu matkakertomuksista, flyereista, julisteista ja muusta paperimateriaalista asiakirjamateriaalista, sekä digitaalisista asiakirjoista. Arkistokokoelma sisältää 178 päänumeroa ja yhteensä 95 objektia on viety Sense-järjestelmään. Täyttä jaottelua arkistokokoelman ja kirja- ja lehtikokoelman välissä ei ole vielä kirjoitushetkellä saavutettu, sillä osaa arkistomateriaalista ei ole vielä siirretty kirja- ja lehtikokoelmasta arkistokokoelmaan.

Kartta- ja piirustuskokoelman koostuu 8565 diaroidusta objektista, joista Senseen on viety 5201 luettelointitiedot (noin 55 %), yhteensä kartta- ja piirustuskokoelman koko arvioidaan noin 9500 objektin kokoiseksi. Merkittävän osan kokoelmasta muodostavat kaivoskartat, -leikkaukset- ja projektiot. Toisen merkittävän osan tästä kokoelmasta muodostavat Outokumpu Oy:n lahjoittamat rakennuspiirustukset, joista vanhimmat ajoittuvat Outokummun kaivosyhdyskunnan alkuaikoihin, vuoteen 1912. Rakennuspiirustukset ovat olleet kysytyjä tutkimuskohteita esimerkiksi kiinteistönomistajien parissa. Filmikokoelmaan kuuluu 596 objektia. Osa kokoelmasta on vanhoilla kaitafilmeillä, ja ne ovat vaarassa tuhoutua ikänsä takia. Kokoelman luettelointitietoja ei ole viety Senseen.

Vuonna 2020 perustettu taidekokoelma käsittää 82 objektia. Taidekokoelmasta löytyy maalauksia, grafiikan teoksia, mitaleita, patsaita jne. Monet taidekokoelman objektista kuuluivat ennen toiseen kaivosmuseon kokoelmaan, kuten valokuva- tai esinekokoelmaan. Taidekokoelmaan kerätään taideteoksia jotka sisältävät teemoja kuten kaivostoiminta, geologia ja malminetsintä, sekä myös taideteoksia temalla Outokumpu.

Opetuskokoelma käsittää noin 150 kpl muun muassa entisiä kaivosmiesten varusteita kuten haalareita, kypäriä, saappaita ja vöitä. Sensessä kokoelmasta löytyvät kahdeksan objektin luettelointitiedot (5 %). Opetuskokoelma on poikkeuksellinen museokokoelma, koska sen sisältävät esineet eivät ole varsinaisesti museolain suojaamia museoesineitä, vaan tarkoitus on, että esineitä voidaan käyttää vapaammin opetustarkoituksessa. Esineitä voidaan esimerkiksi viedä museon ulkopuolelle tutustumista varten. Opetuskokoelmaa ei kartuteta, eikä luetteloida tällä hetkellä. Tarkoitus on inventoida opetuskokoelma lähiaikoina.

Perinnearkisto käsittää litteroituja haastatteluja ja muistelmia noin 450 kpl. Haastattelut käsittelevät kaivostyötä koko Suomen alueella sekä kaivosyhdyskunnan elämää pääasiassa Outokummussa. Näitä ei ole viety Senseen. Nykyisin haastattelut tallennetaan suoraan digitaalisessa muodossa. Kaikki haastattelut litteroidaan.

Lehtileikekokoelma käsittää Kaivoseon järjestelmällisesti keräämää aineistoa seuraavista aiheista:

- Kaivoseon toiminta
- nykyinen suomalainen kaivostoiminta, malminetsintä ja alan tutkimustoiminta
- kaivoshistoria
- kaivosperinne ja muu outokumpulainen perinnetieto
- outokumpulainen rakennusperinne
- Vanhan Kaivoksen alueen matkailuun liittyvät asiat

Tällä hetkellä lehtileikekokoelma karttuu systemaattisesti ainoastaan paikallislehti Outokummun Seudun artikkeleiden osalta. Lehtileikekokoelmaa ei ole digitoitu. Kaivoseon kokoelmassa on myös Outokumpu Oy:n Malminetsinnän omasta toiminnastaan keräämä laaja lehtileikekansio.

Kaivoseon hallinnoimissa tiloissa on museon omien kokoelmien lisäksi osa Outokummun kaupungin omistamasta entisen Jokipohjan kotiseutumuseon kokoelmasta, jonka objektimäärä on 893 esinettä. Tästä määrästä esineitä on kateissa 256 kappaletta ja säilyneet esineet ovat osin huonossa kunnossa. Kaivoseon hallussa kokoelmasta on 262 esinettä, joista Senseen on viety 209 esineen tiedot. Kokoelma on inventoitu vuonna 2001 ja on tarkoitus inventoida uudelleen vuosina 2024–2025.

Kartuntaa seurataan vuosittain museonjohtajan toimesta vuosikertomuksen yhteydessä. Tavoitteita kartunnalle ei tällä hetkellä ole.

3.2. Varastotilat

Museolain mukaan ammatillisesti hoidetun museon valtiosuuden saamisen edellytyksenä on, että museon kokoelmien hoitoon ja säilytykseen tarkoitettut tilat ovat tarkoituksenmukaisia. Kaivoseolla on käytössä useita varastotiloja sekä arkisto. Kuten suurimmassa osassa Suomen

museoita, varastotiloja ei ole alun perin suunniteltu museon varastotiloiksi, mikä asettaa haasteita säilytysolosuhteille.

Kaivosmuseolla on viisi lämmintä varastotilaa esineille sekä yksi lämmin välivarasto, jossa säilytetään numeroimattomia esineitä- ja asiakirja-aineistoa. Lämmittämättömiä varastotiloja on kolme. Lämmittämättömät tilat eivät ole kaikilta osin sopivia museon varastotiloiksi. Puutteita näissä tiloissa on säilytyskalusteissa, murtosuojauksessa, tilojen valvonnassa sekä säilytysolosuhteiden säätelymahdollisuuksissa. Yhdestä lämmittämättömästä varastotilasta on aloitettu esineiden siirto lämmitettyyn tila. Tarkoitus on viimeistellä siirto vuosina 2023-2025.

3.3. Museon kokoelmaorganisaatio ja resurssit

Museon kokoelmaorganisaatio koostuu museon kahdesta vakituisesta työntekijästä. Amanuessi hoitaa pääasiallisesti kokoelman organisoinnin ja luetteloinnin. Museonjohtajalla on lopullinen päätösvalta. Kesätyöntekijä, sekä työllistetyt ja työharjoittelijat auttavat kokoelmatyössä Amanuessin ohjauksella. Resurssit kokoelman kartuntaan ovat hyvin rajalliset. Kokoelmien siirroissa ja asennuksissa auttaa kaupungin kiinteistötoimi.

Museolla on etuna suuri määrä yhteistyökumppaneita. Yhteistyökumppaneiden kautta museo saa kokoelmiin objekteja, jotka eivät olisi muuten saatavilla. Tähän sisältyy suuria koneita ja modernia kaivostekniikkaa.

4. KOKOELMIIN LIITTÄMINEN

4.1. Päätös kokoelmiin ottamisesta

Kaivosmuseon kokoelmat karttavat pääasiassa lahjoitusten myötä. Poikkeustapauksissa kartuntaa voi tulla myös ostojen kautta. Tällöin museonjohtaja päättää asiasta. Lahjoitetuksi tarjotun objektin liittämistä museokokoelmaan päättää museonjohtaja tai museoamanuenssi. Kokoelman kartuttamisessa keskitytään Outokummun kaivosmuseolle määritettyyn valtakunnalliseen tallennustehtävään. Myös paikallishistoriallisesti merkittäviä objekteja otetaan kokoelmiin harkinnan mukaan. Jokainen uusi kokoelmaan otettava objekti valitaan tarkoin. Kokoelmiin liittämistä pohdittaessa otetaan huomioon seuraavat tekijät:

- Sopiiko objekti museon tallennustehtävään, kokoelmapolitiikkaan ja kokoelmiin?
- Onko kokoelmissa jo vastaava objekti? Onko tarjottava esine kunnoltaan sama jo kokoelmissa olevan esineen kanssa?
- Objektin merkitys
- Objektin museaalinen arvo
- Proveniensi- ja kontekstitiedot
- Objektin kunto
- Kustannukset esimerkiksi kuljetuksesta tai konservoinnista
- Riskit muulle kokoelmalle sekä terveydelle ja turvallisuudelle

Pääsääntönä on, että kokoelmaan ei oteta objekteja, jotka:

1. eivät kuulu Kaivosmuseon tallennusvastuuseen
2. joista puuttuvat kontekstitiedot
3. ovat huonokuntoisia
4. ovat vastaavia jo entuudestaan kokoelmissa olevien objektien kanssa

5. objekteja, jotka aiheuttavat selvän vaaran muulle kokoelmalle tai henkilökunnan terveydelle ja turvallisuudelle

Tapauskohtaisesti objekti voidaan ottaa kokoelmaan edellä mainituista tekijöistä huolimatta. Terveydelle ja turvallisuudelle vaarallisia objekteja ei oteta osaksi kokoelmia, paitsi kovin erityisistä syistä.

Jos objektin ei arvioinnin jälkeen katsota sopivan Kaivosmuseon kokoelmiin, vaan kuuluvan jonkin toisen ammatillisen museon tallennusalueeseen, ohjataan asiakas ottamaan yhteyttä ko. museoon.

Jos objekti otetaan osaksi Kaivosmuseon kokoelmaa, siitä tehdään lahjoitussopimus kahtena kappaleena ja toinen kappale talletetaan museon arkistoon.

Lahjoitussopimuksessa lahjoittajaa informoidaan EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen (2016/679) mukaisesti rekisteritietojen tallentamisesta museo-objektin yhteyteen kokoelmahallintaohjelma Senseen sekä tietojen mahdollisesta käytöstä museotyössä.

Lahjoitussopimus käydään suullisesti läpi lahjoittajan kanssa ja molemmat osapuolet (Kaivosmuseo ja lahjoittaja) hyväksyvät asiakirjan allekirjoituksellaan.

4.2. Kokoelmiin liittäminen käytännössä: numerointi, luettelointi, varastointi

Kaikki kokoelmiin tulevat objektit merkitään aineistotyypeittäin diaariin. Tämän jälkeen objektit pyritään numeroimaan välittömästi. Numeroimattomat objektit voidaan puhdistamisen jälkeen sijoittaa väliaikaisesti Kaivosmuseon välivarastoon, mutta tällöin on huolehdittava siitä, että objektin kontekstitiedot säilyvät sen yhteydessä.

Numeroinnin jälkeen objektit kuvataan tai niistä tehdään digitaalinen kopio, jonka jälkeen tiedot ja kuva siirretään Sense – ohjelmaan. Objektille päätetään vakituinen sijaintipaikka varastoista ja se kirjataan kohtaan *Vakituinen sijaintipaikka*. Lopuksi objekti suojataan sopivilla materiaaleilla ja sijoitetaan joko arkistoon, varastoon tai näyttelyyn. Jos objekti sijoitetaan suoraan näyttelyyn

kirjataan se *käyttö*-toimenpiteenä Sense ohjelmaan. Museonjohtajan ja museoamanuenssin vastuulla on perehdyttää tilapäiset ja uudet työntekijät museo-objektien asianmukaiseen käsittelyyn ja tallentamiseen sekä valvoa objektien sijoittaminen museon tiloihin.

Objektien luetteloinnissa noudatetaan Museoiden luettelointiohjetta (www.luettelointiohje.fi), joka on laadittu Museo 2015 -hankkeen luettelointityöryhmässä. Ohje on tarkoitettu kaikille Suomen museoille, ja sen tarkoituksena on yhdenmukaistaa luettelointitietoja. Ohjeessa on erilliset osiot valokuvien, esineiden, arkistoaineiston sekä audiovisuaalisen aineiston tallentamiseen. Hankkeessa ovat olleet mukana Museovirasto, Suomen museoliitto ja Kansallisgalleria. Kaivosmuseon vakituinen henkilökunta on saanut koulutuksen luettelointiohjeen käyttöön. Sense seuraa tätä luettelointiohjetta. Lisäksi luetteloinnissa noudatetaan kaivosmuseon ja Pohjois-Karjalan museon yhdessä kirjattua Sense luettelointiohjetta. Kaikki museo-objektit asiasanoitetaan. Asiasanoituksessa käytetään KOKO-ontologiaa.

Kokoelmiin pyritään ottamaan ainoastaan museo-objekteja, joilla on kontekstitiedot. Nämä tiedot kirjataan sekä lahjoitusasiakirjaan että Senseen. Lisäksi Kaivosmuseo kerää tietoja objekteista haastatteluilla (yksilö- ja ryhmähaastattelut), kirjallisuuden avulla ja tekemällä tutkimusta. Tällä tavoin saadut täydentävät kontekstitiedot kirjataan Senseen lähteineen.

5. POISTOT KOKOELMISTA

Museo-objektien on perinteisesti ajateltu säilyvän museoiden kokoelmassa ikuisesti. Tässä ajattelussa on tapahtunut muutos suomalaisissa museoissa. Taustalla on pyrkimys entistä laadukkaampiin, turvallisempiin sekä sisällöltään edustavampiin ja parempikuntoisiin kokoelmiin. Outokummun kaivosmuseossa, kuten muissakaan suomalaisissa museoissa, poistoja ei koskaan tehdä yksinomaan taloudellisista syistä, mutta niukkojen resurssien aikana kalliiden varastotilojen määrä jatkuva kasvattaminen ei ole järkevää eikä edes mahdollista. Kaivosmuseon poistoprosessin pohjana on Museoliiton julkaisema teos: Kokoelmapoistojen hyvät käytännöt. Emilia Västi & Minna Sarantola-Weiss (toim.). Suomen museoliiton julkaisuja 65. Suomen museoliitto 2015.

Poistoprosessissa tärkeintä on avoimuus, jotta luottamus museon toimintaan ei vaarannu. ICOM:n eettisten sääntöjen mukaisesti: ”--museolla tulee olla vahvistetut ohjeet, joissa määritellään sallitut keinot poistaa esine pysyvästi kokoelmista lahjoittamalla, siirtämällä, vaihtamalla, myymällä, palauttamalla tai tuhoamalla.” Kaivosmuseossa poistoprosessi etenee seuraavasti:

1. Kun uusi lahjoitus otetaan vastaan museoon, lahjoitussopimuksessa on merkintä siitä, että museolla on oikeus poistaa lahjoitus kokoelmista. Lahjoittajalle selvitetään myös suullisesti mitä tämä tarkoittaa ja kuinka mahdollinen poistoprosessi etenee.
2. Esityksen kokoelmapoistosta voi tehdä joko museonjohtaja tai museoamanuenssi. Poistosta päättää museonjohtaja arviointikriteerien perusteella.
3. Museonjohtaja tekee poistosta aina poistopöytäkirjan, johon kirjataan perustelut poistolle. Pöytäkirja talletetaan pysyvästi museon arkistoon.
4. Poistosta tehdään merkintä pääkirjaan sekä Senseen (*toimenpiteet – Poisto*).
5. Objektista poistetaan museon numerointi.

Poistopäätöksen jälkeen entinen museo-objekti:

1. Harkitaan siirrettäväksi opetuskokoelmaan museon sisällä.

2. Tarjotaan palautettavaksi alkuperäiselle lahjoittajalle, jos lahjoittajan ajantasaiset tiedot ovat selvillä.
3. Tarjotaan toiseen ammatillisesti hoidettuun museoon. Museo-objektia tarjotaan ensisijaisesti toiseen ammatilliseen museoon, jos poiston syynä ovat tallennusvastuualueisiin liittyvät kysymykset.
4. Tarjotaan muihin museoihin tai muistiorganisaatioihin.
5. Siirretään rekvisiitaksi.
6. Myydään. Myynnistä saatavat tulot käytetään ICOM:n museoeettisten sääntöjen mukaisesti Kaivosmuseon kokoelmatyöhön.
7. Tuhotaan ja kierrätetään.

Jos esineen poiston syynä on esineen vaarallisuus, se tuhotaan aina poistopäätöksen jälkeen.

6. KOKOELMIEN SAAVUTETTAVUUS JA KÄYTTÖ

Outokummun kaivosmuseon museon aineisto on pääosin julkista. Sen saavutettavuutta ja käyttöä edistetään resurssien antamien mahdollisuuksien puitteissa.

6.1. Kokoelmien käyttäjät ja asiakkaat

Oma organisaatio ja muut muistiorganisaatiot

Museon kokoelmat ovat koko museotoiminnan perusta. Outokummun museo käyttää kokoelmiaan näyttelytoiminnassa, julkaisujen ja tutkimuksen pohjana, museopedagogiikassa ja tapahtumien työnäytöksissä sekä tiedotuksessa. Lisäksi kokoelmia käytetään luetteloinnin apuna. Muut muistiorganisaatiot – museot, kirjastot ja arkistot – voivat lainata esineitä sekä harkinnan mukaan myös alkuperäistä arkisto- tai valokuva-aineistoa näyttelytoimintaansa. Muistiorganisaatiot ja koulut voivat myös lainata objekteja kokoelmasta opetustarkoituksiin. Yleensä opetustarkoituksiin annetaan vain esineitä opetuskokoelmasta. Kokoelmia voidaan hyödyntää myös niihin liittyvän kontekstitiedon kautta.

Sidosryhmät ja muut käyttäjät

Näyttely- ja julkaisutoiminnan sekä verkkopalvelujen kautta museon asiakkaat tutustuvat kokoelmiin. Erilaisia käyttäjäryhmiä ovat koululaiset ja opiskelijat, yhdistykset ja yhteisöt, historian tutkijat ja harrastajat, median edustajat, sekä kaivosyhtiöt. Outokummun kaivosmuseon yksittäiskävijät voivat näyttelyiden lisäksi tutustua kokoelmiin kokoelmanhallintajärjestelmän kautta. Päästäkseen katsomaan kokoelmia kokoelmanhallintajärjestelmän kautta pitää olla ennalta sovittu aika museon henkilökunnan kanssa. Kokoelmanhallintajärjestelmän tiedot ja hakutoiminnot ovat suomeksi. Osa kokoelmista on myös julkaistu Finna-palveluun. Näyttelytekstit perusnäyttelyssä ovat suomen lisäksi englanniksi.

6.2. Käyttötavat

Näyttelykäyttö sekä museopedagogiikka

Kokoelmien keräämisen, tallettamisen ja hoitamisen ohella yksi museon perustehtävistä on kokoelmien esittäminen. Museossa vieraileville asiakkaille museotyöstä näkyvin osa on yleensä näyttelytoiminta. Näyttelytoiminta on täysin riippuvaista kokoelmatyön laadusta: Ilman hyvin kerättyjä ja hoidettuja kokoelmia näyttelyiden olemassaolo on mahdotonta, tai ainakin niiden laatu kärsii.

Kokoelmien esilläolossa on otettava huomioon museo-objektien mahdollisimman vähäinen rasitus. Näyttelytilassa olosuhteita, esimerkiksi lämpötilan ja valon määrää sekä ilmankosteutta säädetään mahdollisuuksien mukaan. Lisäksi näyttelysuunnittelussa otetaan huomioon asiakkaat, niin että esimerkiksi ryhmät sopivat kulkemaan tilassa esineiden vaarantumatta. Myös turvallisuuteen liittyvät asiat, kuten sammutusjärjestelmät ja murtosuojaus sekä valvonta ovat osa museo-objektien näyttelyturvallisuutta.

Outokummun kaivosmuseo toimii vanhoissa kaivosrakennuksissa. Lisäksi osa näyttelytiloista sijaitsee maanalaisissa kaivostunneleissa, jotka on louhittu näyttelytoimintaa varten, mutta joissa ei ole mahdollista saada aikaiseksi säädeltyjä näyttelyolosuhteita autenttisuuden kärsimättä sekä taloudellisista seikoista johtuen. Kaivosmuseon esineet joutuvatkin usein poikkeuksellisen rasituksen kohteeksi näyttelykäytössä, minkä vuoksi osaan näyttelytiloja ei voida sijoittaa esineitä ilman perusteellista harkintaa.

Perusnäyttelyt sekä vaihtuvat näyttelyt suunnitellaan ja rakennetaan ensisijaisesti omien luetteloitujen kokoelmien pohjalta. Näyttelyihin valitaan vain sellaisia objekteja, jotka kestävät esillä olon. Turvallisuuteen kiinnitetään erityistä huomiota, kun objekteja käsitellään, kuljetetaan ja asetetaan näytteille. Näyttelyobjektit ovat pääasiassa aitoja. Lisäksi voidaan käyttää kopioita, mikäli näyttelyolosuhteet eivät ole riittävät turvaamaan alkuperäisen aineiston säilymistä. Uudennoksia käytetään havainnollistamaan rikkiäisten, puutteellisten tai tuhoutuneiden objektien alkuperäistä muotoa. Opetuskokoelman objekteja voidaan käyttää, kun halutaan tuottaa tuntoaistiin pohjautuva kokemus näyttelykävijälle. Tämä ilmenee tärkeänä osana kokoelmien käyttöä museopedagogiikassa museopolku-opastusten yhteydessä tehtävien kiventunnistus työpajojen kautta, joissa käytetään kokoelmia opettamaan malminetsinnän perusteita. Museopedagogiikkaa toteutetaan näyttelyssä opastuksen keinoin, kosketeltavien objektien sekä tehtävapisteen avulla.

Tutkimus- ja julkaisukäyttö

Museoissa tehdään tutkimusta jatkuvasti. Jokainen esillä oleva näyttely tai julkaisu on tutkimuksen tulos. Museon omien tutkimusten lisäksi muut muistiorganisaatiot, tutkijat, opiskelijat ja historian harrastajat

voivat käyttää Outokummun kaivosmuseon kokoelmia ja niihin liittyviä kontekstitietoja erilaiseen tutkimus- ja julkaisutoimintaan, tämän lisäksi myös yritykset voivat käyttää museon kokoelmia tutkimustyöhönsä. Museon aineistosta myönnetään kertaluontoinen käyttöluupa ja mahdollinen aineistosta tehty kopio pitää käytön jälkeen palauttaa museoon tai tuhota. Jos aineistoa käytetään julkaisussa, pyydetään julkaisu liitettäväksi Outokummun kaivosmuseon käsikirjastokokoelmaan.

Verkkokäyttö

Outokummun kaivosmuseo on lisännyt kokoelmien saavutettavuutta julkaisemalla digitaalista aineistoa verkkosivuillaan, sekä Vanhan kaivoksen Facebook -sivulla. Museo julkaisee Facebookissa yhden valokuvan, esineen tai arkistoaineiston viikossa. Kokoelmien julkaisua Facebookissa ei ole tehty järjestelmällisesti, vaan julkaistavaksi valitaan viikkoon tai ajankohtaiseen teemaan sopiva aineisto. Verkkosivuille on julkaistu 11 esinettä, 241 valokuvaa jaoteltu vuosikymmenten mukaan 1910-2000, ja yksi video. Museon mobiilioppaassa on julkaistu 11 esinettä 3D-mallinnoksina.

Kokoelmat avattiin Finnan käyttöön 21. joulukuuta 2022. Kirjoitushetkellä on julkaistu 1 taideteos, 6 esinettä ja 9 valokuvaa.

Tiedotus, tuotteistaminen ja kaupallinen käyttö

Outokummun kaivosmuseo käyttää kokoelmia ja niiden kontekstitietoja tiedottaessaan museon toiminnasta. Museon kokoelmia on tuotteistettu kaupalliseen käyttöön museokauppatuotteiksi. Museon kokoelmia on myös käytetty rajoitetusti ulkopuolisten yhtiöiden tuotteissa. Matkakumpu Oy on useammassa tapauksessa kehittänyt tuotteita käyttäen museon valokuvia ja arkistoaineistoja hyväkseen. Kun ulkopuolinen yritys käyttää aineistoa tuotteistamiseen on lopputuote lähetettävä hyväksyttäväksi museolle. Tämän lisäksi tuotteesta on yksi kappale toimitettava museokokoelmiin.

6.3. Kokoelmapalvelut

Kokoelmat ja arkisto ovat käytettävissä tutkimukseen. Sekä kokoelmanhallintajärjestelmän käyttö että kokoelmiin tutustuminen tapahtuvat sopimuksen mukaisesti ja valvotusti.

Kuva- ja tietopalvelu

Valokuvia voi tilata museosta kertakäyttöoikeudella. Yleensä museo ei ota maksua kuvan käytöstä mutta vaatii maininnan kuvan yhteyteen, ja kopion julkaisusta johon kuva tulee. Kaivosmuseo vastaa kaivoshistoriaan, kaivostoimintaan ja kaivosten ympärille syntyneisiin yhdyskuntiin liittyviin kysymyksiin, sekä myös Outokummun paikallishistoriaan liittyviin kysymyksiin. Kysymykset joihin kaivosmuseolla ei ole mahdollisuutta vastata ohjataan eteenpäin muille asiantuntijoille.

Muut asiantuntijapalvelut

Kaivosmuseo tekee kokoelmiaan tunnetuksi sekä museon omissa tiloissa että muualla järjestettävissä tapahtumissa. Tapahtumat voivat olla esimerkiksi luentoja tai esitelmiä, joissa hyödynnetään museon kokoelmiin kuuluvaa aineistoa. Hyvin suosittuja ovat olleet valokuvaesitykset, joissa museo samalla kerää lisätietoja kokoelmissa oleviin valokuviin. Museo osallistuu myös eri yhdistysten ja yhteisöjen järjestämiin tilaisuuksiin, joissa esitellään toimintaa ja kokoelmia. Opetuskokoelmaan kuuluvia objekteja voidaan konkreettisesti viedä tilaisuuksiin tutustuttaviksi.

6.4. Käyttöluvut ja -korvaukset

Kaivosmuseon kokoelmiin pääsee tutustumaan suullisen sopimuksen mukaisesti ilman korvausta. Kokoelmanhallintajärjestelmään on tarkoitus tehdä tili, jolla pääsee suullisen sopimuksen mukaan tutustumaan museon kokoelmaan digitaalisesti. Aineiston käytölle annetaan kertaluontoinen lupa. Kun aineistoa ja kokoelmapalveluja käytetään yleishyödylliseen tarkoitukseen, käytöstä ei peritä maksua. Kun käyttö suuntautuu kaupalliseen tarkoitukseen, peritään korvaus, joka sovitaan tapauskohtaisesti.

6.5. Kokoelmien käytön rajoitukset

Henkilötietolaki ja henkilösuoja Henkilötietolain (5.12.2018/1050) 4 §:n mukaan henkilötietoja saa käsitellä tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan e alakohdan mukaisesti, jos: 24 3) käsittely on tarpeen tieteellistä tai historiallista tutkimusta taikka tilastointia varten ja se on oikeasuhtaista sillä tavoiteltuun yleisen edun mukaiseen tavoitteeseen nähden; tai 4) henkilötietoja sisältävien tutkimusaineistojen, kulttuuriperintöaineistojen sekä näiden kuvailutietoihin liittyvien henkilötietojen käsittely

arkistointitarkoituksessa on tarpeen ja oikeasuhtaista sillä tavoiteltuun yleisen edun mukaiseen tavoitteeseen ja rekisteröidyn oikeuksiin nähden. Kaivoseumossa aineiston luovutus- ja käyttö sopimukseen kirjataan henkilön suostumuksella hänen tiedoistaan nimi, osoite, puhelinnumero ja sähköpostiosoite. Henkilötunnusta ei kirjata. Tietoja käsitellään luottamuksellisesti. Niitä ei luovuteta eteenpäin tai jaeta kokoelmiin liitettyjen objektien yhteydessä. Sähköiseen kokoelmanhallintajärjestelmään kirjataan aineiston luovuttajan tai käyttäjän nimi toimijatietokantaan ja sieltä liitetään hankintaerän yhteyteen. Toimijatietokantaan kirjataan mahdollisimman paljon tietoa. Toimijatietokantaan pääsee vain Outokummun Kaivoseumon ja Pohjois-Karjalan museon luettelot kättä. Tekijänoikeuslaki ja käyttöoikeudet Tekijänoikeuslain (8.7.1961/404) 1 §:n mukaan Sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen, olkoonpa se kaunokirjallinen tahi selittävä kirjallinen tai suullinen esitys, sävellys- tai näyttämöteos, elokuvateos, valokuvateos tai muu kuvataiteen teos, rakennustaiteen, taidekäsityön tai taideteollisuuden tuote taikka ilmetköön se muulla tavalla. Kirjallisena teoksena pidetään myös karttaa sekä muuta selittävää piirustusta tai graafista taikka plastillisesti muotoiltua teosta sekä tietokoneohjelmaa. Tekijänoikeus on voimassa tekijän koko eliniän sekä 70 vuotta tekijän kuolinvuoden päättymisestä. Osa Outokummun kaivoseumon kokoelmiin luetteloiduista aineistosta kuuluu tekijänoikeuden piiriin. Lain mukaan museoilla on oikeus käyttää näyttelyissä, tutkimuksessa ja muussa ei-kaupallisessa toiminnassa tekijänoikeuden alaisia teoksia tai niiden kopioita.

Luovutus sopimusten ehdot ja muut aineistoa koskevat rajoitukset

Outokummun kaivoseumon luovutus sopimukseen kirjataan aineistoa ja niiden luovuttajaa koskevat ehdot. Sopimuksessa määritellään, miten luovuttajaan saa aineistoa käytettäessä viitata ja aineistoa käyttää. Mahdollisia rajoituksia voivat olla esimerkiksi aineiston käytölle asetettu aikarajoitus, suoran lainaamisen kieltäminen tai käytön rajaaminen tietyille käyttäjäryhmälle. Myös museo voi asettaa aineistolle käyttö rajoituksia. Näin voidaan toimia esimerkiksi arkaluontoiseksi tai loukkaavaksi määritellyn aineiston kohdalla. ICOMin museoeettisissä säännöissä määritellään, että "[p]aikallisyhteisön parista olevien kokoelmien käyttö vaatii museolta inhimillisen arvokkuuden ja kulttuuriperinnön kunnioittamista.". Kokoelmiin liitetyn tiedon pitää olla tutkittua ja oikeaa, eikä sitä oleteta tai vääristellä. Kokoelmien käyttöä ja kokoelmapalveluita rajoittavat Outokummun kaivoseumon pienet henkilöstöresurssit sekä säilytystilojen sopimattomuus. Arkistoaineisto on suurelta osin luetteloiduista, mikä osaltaan myös rajoittaa kokoelmien käyttöä.

6.6. Kokoelmalainat, talletukset ja sijoittaminen

Outokummun kaivosmuseo lainaa esineitä harkinnan mukaan kokoelmastaan. Museo tuottaa näyttelynsä pääasiallisesti omalla kokoelmallaan, mutta ottaa myös objekti lainoja täydentääkseen näyttelyitä. Lainasta tehdään aina kirjallinen sopimus, jossa määritellään laina-aika, käyttöehdot, vastuuhenkilöt ja lainan mahdolliset vakuutukset. Lainasopimus on tarkoitus myös pystyä tekemään suoraan Sensessä lähtevän lainan puolesta. Lähtevät lainat merkitään aina toimenpiteeksi Senseen. Lähtevät lainat pakataan ja saapuvat lainat puretaan museon vakituisen henkilökunnan valvonnan alla.